

Mūsų kultūros paveldas

Joana MEŠKAUSKAITĖ

Atplėšti nuo Lietuvos

(Atkelta iš „Utenio“ Nr. 50)

Našlaičiai

Iš tikrųjų niekas negalėjo suprasti, gal nesupras ir didžiausi politikai praėjus amžiams, kaip ir kodėl sunkiai dirbantys žmonės savo uždirbtą maistą verčiami vogti. Argi ne paradoksas? Matyt, ta garsioji komunizmo idėja perfrazuota: „Dirbti pagal poreikį, imti pagal sugebėjimus“. Kolūkiečiai vagia savo pačių užaugintus grūdus, ir ne todėl, kad yra vagys ar kad praturtėtų, o dėl to, kad gyventų ir vėl galėtų pasėti javus. Buvo dvi blogybės: jei nevogsi – nevalgysi, nusilpsi ir nuneisi į darbą, o tai reiškia treji metai laisvės atėmimo arba bado mirtis; o jei vogsi – sugaus ir vis tiek bus kalėjimas, tik ilgesnis terminas – septyneri metai. Žmonės iš dviejų blogybių rinkosi vieną – pavalgyti. Kas įdomiausia – kol vagi grūdus ar linus, gali tave sugauti ir nubausti, bet kai prisidengi nuogą kūną išvogtų linų nunertu drabužiu ir nemiršti badu – viskas tvarkoj. Žmonės tokio žodžio „pavogiau“ nevartojo,

visada sakė – „atsinešiau grūdų“. Sugauti nešant visai nesunku. Štai vieną kartą mano mokytojo žmona Preibienė grįždama iš džiovyklos tamsią naktį parsinešė porą saujų kviečių. Namuose jos laukė du alkani maži berniukai. Rengėsi išvirti jiems košės. Staiga kažkas pasibeldė į duris. Įėjo iš Bakčiaro atvažiavę kariškiai su pirminku ir keliais aktyvistais. Paėmė grūdus ir išvežė Preibienę. Dar ilgai po to spėliojome, kodėl taip atsitiko. Chareniaus jau nebuvo, kelyje niekas kišenių netikrino. Buvo tamsi naktis. Kaip ir kas sužinojo, kad ji parėjo namo? Juk ėjo ir nešėsi grūdų ir kitos moterys. Vieni manė, kad išdavė ją jos šeiminkas Jermilovas, kiti – kad kažkas iš bendradarbių. Taip ir nesužinojome tiesos. O gal dėl to, kad jos vyras, likęs Lietuvoje, kerštavo rusams. Nuteisė Preibienę dešimčiai metų. Vaikučius išvežė. Ilgą laiką niekas nežinojo, kur tie vaikai dingo. Moterys klausinėjo komendantą ir NKVD, bet niekas neatsakė. Po kiek laiko eidama

į Bakčiarą sutikau Algutį ir Putinėlį einančius keleliu į mūsų kaimą. Anksčiau buvę gražūs, linksmi, sąmojingi vaikai dabar taip pasikeitę, kad vos pažinau. Jų kūneliai sudžiūvę – vieni kaulėliai, aptraukti oda, veidukai atrodė kaip kaukolės, dantukai išsikišę į priekį, lūpytėms negalėjo susičiaupti. Vietoj rūbų kabojo keli skarmalėliai. Jie mane pažino ir sustojo. Ilgai tylėjo. Pagaliau pasisakė, kad gyvena Bakčiaro vaikų namuose, yra labai saugomi – negalima išeiti už vartų. Jiems tik pirmą kartą pavyko pabėgti. Eina dabar į namus, gal gaus ko nors užvalgyti, o po to žada dar truputėlį paelgetauti.

– Gal kas prisimins mus ir duos duonytės, - sakė Algutis. Prašė manęs, jei Bakčiare kas paklaustų, kad nepasakyčiau, jog mačiau juos.

Eidama į Bakčiarą verkiau visą kelią galvodama apie juos, o kaip jiems padėti, nežinojau, nes man pačiai dar tik dvylika metų. Parėjus iš Bakčiaro sužinojau, kad vaikučiai vaikščiojo po kaimą elgetaudami. Buvę jų

išsvajoti namai, kur gyveno, pas Jermilovus, juos priėmė šaltai – davė kelias bulves ir liepė išeit. Netgi savo drabužėlių negalėjo pasiimti. Pavakary užėjo pas mus. Mama buvo namie. Jie atsiklaupė, sudėjo rankes ir pravirkę kreipėsi į mamą:

–Ponia, geroji ponია, paimitkit mus pas save. Mes būsimė labai geri, viską dirbsime. Mokame poterėlius, - atsiklaupę abu gražiai persižegnojo ir maldavo: - Tik neliepkit mums grįžti į vaikų namus.

Mama gailiai verkdamas apkabino juos, išbučiavo. Pamaitino, kuo turėjo, surado jiems kelis tinkamus drabužėlius. Bet atbėgo iš kontoros kurjerė ir juos išsivedė. Abi su mama verkėme. Paskui mama paramino: gal taip ir geriau. Jie silpni, jeigu mirytų, būtume kalti prieš valdžią. Išlydėdama mama jų paprašė, kad dažniau ateitų čia, mes visi drauge po truputėlį juos maitinsime, o vasarą jau „kultstane“ galės pavalgyti. Deja! Matyt, vaikų namų administracija juos taip nubaudė, kad dau-

giau jų nebematėm.

Preibienė – tai buvusio mano mokytojo (Ažvinčių mokykloje) žmona. Ji Lietuvos rusė. Simpatiška, gražiai dainuojanti. Mokytojas Justas Preibys savo šeimą labai mylėjo, ypač vaikus. Suėmimo metu jo nebuvo namie. Sužinojęs, kad šeima išvežta, jis tapo rezistentu. Žmonės pasakojo, kad jis kerštavo už savo šeimą (ir ne veltui). Vėliau su vokiečiais pasitraukė į užsienį, ten ir mirė (atrodo, Ispanijoje). Putinėlis taip ir nesulaukė savo mamytės, mirė vaikų namuose. Preibienė grįžo iš lagerio po septynerių metų. Liko gyventi Bakčiare, tapo kultūros klubo dainininke ir administratore, pasiėmė Algutį pas save. Jis jau paaugęs, gražus vaikinukas, tik širdelė nesveika. Nuėjau aplankyti jo. Guli jis beržynėlyje ant lovelės, jo mylima mergaitė rusaitė jam su skarute veduoja, glosto jo plaukus. Jis apsidžiaugė mane pamatęs ir pasakė:

– Aš išmokau gražiai siūti batus. Turiu odos, pasiūsiu tau atminimui. Tik ateik dažniau. Tave pamatęs prisimenu tėvelį, vaikystę, Ažvinčių kaimą. Valgyt gali man nenešt – aš jau užsidirbu ir turiu visko.

(Nukelta į 5 psl.)

Atplėšti nuo Lietuvos

(Atkelta iš 4 psl.)

Tikrai jis man pasiuvo labai dailius batus, o po mėnesio mirė.

Pirmos netektys

Panašus įvykis atsitiko su Nastute Slavinskiene. Dirbo ji tą rudenį grūdų džiovykloje. Baigusios darbą visos moterys įsipylė į kišenę kviečių. Vos priėjus Nastutei prie namų apsupo nepažįstami žmonės, patikrino kišenes ir išsivežė ją. Teismas nuteisė Slavinskienę septyneriems metams. Liko maža dukrelė Renutė ir sena močiutė. Močiutė sukosi kaip įmanydama, prižiūrėjo anūkėlę. Renutė augo, gražėjo, be galo mėgo dainuoti. Jos mamytė turėjo gražų balsą, matyt, ir dukrelė paveldėjo muzikalumą. Dažnai ji atbėgdavo pas mane pagroti gitarą, tačiau baisi liga jau dirbo savo juodą darbą. Matyt, močiutė ne visada pajėgdavo atsivežti malkų, kambarėlyje dažnai buvo šalta ir drėgna, o ir maisto trūkumas gal nusilpnino mergaitę. Be to, kartu viename kambaryje gyve-

no Lukoševičių šeima, jų motina ir dukra mirė džiova. Kaimynai pasakojo, kad ir seniau tame namelyje gyvenusi rusų šeima mirė džiova. Grįžusi iš lagerio Nastutė puolė mergaitę vedžioti pas gydytojus, bet pražyduosi kaip gėlėlė Renutė mirė vos sulaukusi penkiolikos metų. Ji sirgo kaulų TBC. Neatlaikiusi to skausmo atgulė greta anūkėlės ir močiutė. Liko nuolatiniam ilgesy vieniša Nastutė Slavinskienė, be laiko pražilus, kažkada buvusi nuostabiai graži ir linksma pasienio policininko žmona, be sveikatos, be džiaugsmo, be paramos, be šeimos (vyras mirė lagery). Už ką?

Javapjūtė ėjo į pabaigą. Mama dirbo laukuose, o aš prie arimo. Didelis vikšrinis traktorius „Stalinec“, kūrenamas malkomis, arė lauką. Aš sėdėjau ant plūgų ir reguliavau arimo gylį, taip pat padavinėjau maišus su beržinėmis kaladėlėmis. Ši pareiga vadinosi „pricepščik“ – prikabinėtojas. Parą išdirbti sunkoka. Prieš rytą apima

Joana Meškauskaitė prie savo buto Kaune.

toks miegas, kad nukrentu nuo plūgų. Traktorininkui reikėjo nuolat dairytis, ar aš dar sėdžiu. Jei papuola geras žmogus, kaip Prikaloto ar Lisagorovas, tai prieš rytą pasisodina mane ant traktoriaus prie pečiuko ir vežioja, kol truputį nusnaudžiu, o jei koks pikčiurna, tai radęs

mane užmigusia ir vagoje nukritusia taip iškeikdavo, kad visi miegai išlakstydavo. Mat patamsy traktorius gali labai lengvai sutraiškyt. Vienam tokiam prikabinėtojui pervažiavo per koją.

Na, bet čia ruduo neilgas. Greit užšalo, ir buvau pasiskirta kulti linų. Čia tai buvo

gerai. Sėdi sau ir daužai su kultuve pėdus, tik labai šalta. Mama pritaisė paslaptinę kišenę vatinuke. Namu parsinešu sėmenų, o kartais – ir kanapių. Kai vakare eini per kaimą, girdisi kiekvienoj troboj bum, bum, bum... Tai grūstuvėje vakarienei grūdami pakepinti sėmenys ar kviečiai. Jei NKVD norėtų, tuo metu galėtų visą kaimą areštuot, bet to nedaro, žino, kad pavalgyt reikia.

Šie metai nusinešė tris lietuvių gyvybes: mirė Kvedaraitė, Paliulytė ir Biržinienė. Biržinienė dirbo su jaučiais. Lietuvės nepratusios juos valdyti - pateko po vežimu ir žuvo. Liko maža mergytė Angelė. Jos į vaikų namus neatidavė, paėmė globoti Juodvalkienė – prie savo trijų vaikų pridėjo ir ketvirtą. Kitais metais nuo džiovos mirė jos dukra Staselė. Paliulytė buvo labai mažytė, dviejų mėnesių mirė darželyje susirgusi plaučių uždegimu. Motina dirbo laukuose, mergytė negavo motinos pieno, nusilpo ir neatsilaikė. Kvedaraitė taip pat mirė darželyje, o jos sesutė guli Obės pakrantėje. Taip šalia rusų tremtinių kapų išaugo nauji žemės kauburėliai lietuviams.

(Pabaiga)